

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Amerika: vooruitgangsgeloof is onverwoestbaar

De Amerikaanse droom verbeeldt de optimistische levensvisie dat je alles kunt bereiken, als je maar van aanpakken weet. Deze instelling blijft een bron van economische dynamiek, politiek activisme en hoop, zelfs als alles tegenzit.

door *Frans Verhagen*

Publicist en hoofdredacteur van www.amerika.nl. Hij werkt aan een overzichtswerk over de stand van zaken in de Nederlandse integratie en aan een biografie over Abraham Lincoln.

DAGELIJKS NIEUWE ONTSLAGEN EN ANDER slecht nieuws: je zou verwachten dat jonge Amerikanen steeds minder vertrouwen hebben in de toekomst. Dit is echter een misvatting die blijkt geeft van ons beperkte begrip van wat we meestal gemakzuchtig samenvatten als 'de Amerikaanse droom'. Die droom omvat veel meer dan in een definitie valt te omschrijven. Hij is een manier van leven, of beter nog, een manier van in het leven staan.

Zelfs als alles fout gaat, houdt de Amerikaan het vertrouwen dat alles goed zal komen. Niet vanzelf, want een cruciaal onderdeel van Amerikaan zijn is dat je er als individu zélf voor moet zorgen dat het goed komt. Dat betekent ook dat je zelf verantwoordelijk bent voor wat fout is gegaan, bijvoorbeeld als je je tot over je nek in de schulden hebt gestoken. Het is je eigen schuld als je een te duur huis hebt gekocht, een te hoge hypotheek hebt genomen of alle tien de creditcards die je je hebt laten aansmeren tot de uiterste limieten hebt gebruikt (wat betekent dat je maandelijks enorme rentelasten betaalt, want in de VS is een creditcard ook werkelijk krediet, feitelijk een consumentenlening tegen een wurgpercentage).

Ook jongeren zijn vatbaar voor dit droomvirus. Maar anders dan vroeger wordt dit niet onmiddellijk in vergelijkende termen gezien. Het oude ideaal van 'het beter doen dan je ouders' heeft minder betekenis in een tijd

waarin de middenklasse zodanig is opgerekt.¹ Natuurlijk is het niet de bedoeling het minder te doen dan pa en ma, maar áls het gebeurt is het geen ramp of blijvende frustratie. Optimisme, of, in de termen van dit nummer,

*Optimisme of
vooruitgangsgeloof is
altijd deel van de psyche
van Amerika*

vooruitgangsgeloof, is altijd deel van de Amerikaanse psyche.

Het is moeilijk met cijfers te stellen dat de verkiezingscampagne en het presidentschap van Barack Obama jongeren extra vertrouwen in vooruitgang heeft gegeven. Maar je kunt wel zeggen dat de verkiezing

van Obama, na een periode van zo niet achteruitgang dan toch stilstand, hen in elk geval weer het gevoel heeft gegeven dat vooruitgang de normale gang van zaken is. Dit gaat verder dan simpelweg Obama als rolmodel of voorbeeld. Het laat ook zien dat het Amerikaanse systeem, als altijd, zelf-corrigerend is. Geloof in het Amerikaanse systeem is essentieel onderdeel van het vooruitgangsgeloof. Na de Bush-jaren, die zeker na de orkaan Katrina uit 2005 gespeend waren van optimisme of vertrouwen, zijn de bakens radicaal verzet. Of dit nu de volgende teleurstelling oplevert of een daverend succes wordt, blijft de vraag, maar vooralsnog wordt het ervaren als een bevestiging van de vitaliteit van Amerika en de Amerikaanse droom.

IDEALISME EN REALISME

De Amerikaanse droom bestaat in deze omschrijving pas sinds 1931, toen de schrijver James Truslow Adams de term voor het eerst gebruikte. Kort samengevat kwam het erop neer dat je kon dromen van een beter en rijker leven, een leven waarin je je capaciteiten maximaal kon ontplooien. Maar de essentie ervan ligt natuurlijk al besloten in de Onafhankelijkheidsverklaring met de onsterfelijke woorden dat mensen zijn voorzien van onvervreembare rechten, waaronder die op *life, liberty and the pursuit of happiness*. In tijden van welvaart vertaalt die droom zich vaak in materiële welvaart (leven en vrijheid worden meestal als gegeven geaccepteerd): grotere auto's, betere huizen, meer welvaart voor hun gezinnen. Miljoenen immigranten kwamen en komen erop af.

Maar de droom is meer. De ultieme waarde van het Amerikaanse vooruitgangsgeloof is toch dat mensen hun leven kunnen leiden op zo'n manier dat ze zich ten volle kunnen ontplooien. En die hoop is er altijd, vooral ook als het wat minder gaat. Het leiden van een eenvoudig maar vol leven. Het gaat om — zoals president Clinton ooit zei — 'the belief that if you work hard and do the best, you will be successful.'

Dat iedereen president kan worden, of dat in elke krantenjongen een miljonair kan schuilen, is de korte en ietwat vulgaire versie van de droom. Een Horatio Alger-story noemden Amerika dat, naar een populaire moralistische schrijver uit het begin van de twintigste eeuw.² In diens verhalen was altijd sprake van een jongetje dat goed zijn best deed, hard werkte en de juiste keuzes maakte. Steevast kwam hij een weldoener tegen of kon hij op andere manier een doorbraak maken van schoenpoetser of luciferverkooper naar een geacht burger. De boekjes worden nauwelijks meer gelezen, maar de achterliggende gedachte is een deel van de Amerikaanse mindset geworden.

Maar Amerikanen zijn ook uitermate praktisch. Dus wordt er nu even niet gedagdroomd maar is men realistisch. Het is waar dat eerstehuizenbezitters in de hoek zitten waar de klappen vallen. Uiteraard gaat het daarbij om een grote groep jonge mensen. Maar we moeten hun ongemak niet overdrijven. Ze weten precies wat hun probleem is. Vaak hebben ze zoveel geleend dat een daling van de huizenprijzen hun investering waardeloos maakt en het doen van betalingen zinloos — temeer daar de lage rentes die de eerste twee jaar golden om de deal aantrekkelijk te maken na die periode plotseling met een geweldige sprong omhoog gaan. Herfinanciering was vroeger relatief gemakkelijk, en anders verkocht je gewoon je huis voor een hogere prijs. Nu staat de lagere executiewaarde herfinanciering in de weg en ontstaat een vicieuze cirkel van niet op te brengen hypotheekrentes.³ Hiervoor is een goede Amerikaanse oplossing: faillissement, of, in meer praktische termen: gewoon met de noorderzon vertrekken. Dat is een eenvoudiger, snellere en minder ingrijpende weg dan financiële sanering. Een deel van de Amerikaanse droom is dat je altijd tweede kansen krijgt, dus zo'n faillissement drukt niet geweldig zwaar op je leven. Een ander deel van de Amerikaanse droom is dat je niet aan anderen de schuld geeft. 'I screwed up', zei president Obama toen alwéér een beoogd minister zich terugtrok. Vele miljoenen schuldenaars zeggen het hem na. Mede dankzij dit verantwoordelijkheidsgevoel waarbij afschuiven geen optie is, kun je veel gemakkelijker de overgang maken naar een nieuwe fase, waarin onverminderd zelfvertrouwen de boventoon voert. En dus optimisme. Dat is geen pose. Het is een diep gevoeld sentiment. Er is een Amerikaanse zegswijze voor optimisten: ze zien een berg paardenmest en beginnen erin te graven omdat ze geloven, of hopen, dat onder zoveel mest vast een pony verborgen zit. Ronald Reagan gebruikte dit verhaal graag in zijn lezingencircuit. Het verklaart veel over zijn zonnige karakter, en de moraal ervan wordt door veel Amerikanen gedeeld. Glazen zijn vaker halfvol dan halfleeg.

Bovendien is in Amerika niets statisch, niets blijvend. De Amerikaanse

mentaliteit is flexibel en dus past consumentengedrag zich razendsnel aan. Nu een massale consumptiestop, over een paar jaar ongetwijfeld weer het omgekeerde. Het is een van de redenen waarom de Amerikaanse economie veel heftiger reageert dan de economieën in Europa — en zich sneller herstelt. Kort samengevat: als je net als *Starbucks* razendsnel kunt groeien met het verkopen van bekers koffie voor drie dollar, dan kun je die omzet ook razendsnel weer verliezen. Dezelfde mensen die bereid zijn te vergeten dat het belachelijk is om zoveel voor een kop koffie te betalen, zetten zonder moeite de knop om.

Boom and bust is de Amerikaanse manier, zeker in de staten met de grootste problemen, Florida, Nevada en Californië. In *The New Yorker* vergeleek een journalist Florida met een grote piramide-investering: de economie van Florida was gebaseerd op groei. Hij moest groeien om overeind te blijven. Haal de groei weg en het hele geval stort ineen. Het 'flippen' van onroerend goed bestond uit het kopen van een huis op krediet en dat binnen zes maanden met een flinke winst verkopen. Leuk zolang het duurde. Nu zakt de piramide ineen. De resultaten, tienduizenden leegstaande huizen en een keten van faillissementen, zijn vervelend, maar niet voldoende om het vertrouwen te ondermijnen dat er wel weer een nieuwe kans komt.

ACTIVISME EN HOOP

Het is lastig in te schatten in hoeverre actuele politieke en economische ontwikkelingen het langetermijndenken van jongeren beïnvloeden. Zijn ze optimistischer of juist pessimistischer dan de generaties voor hen? De meest pessimistische groep is waarschijnlijk het enorme cohort babyboomers die eigenlijk nooit dit soort structurele problemen hebben meegeemaakt en zoveel materiële goederen hebben dat ze wat hebben te verliezen.

Een van de redenen waarom de leeftijdsgroep waar we het in dit nummer over hebben (tot 35 jaar) niet snel de moed verliest, is dat deze mensen minder pensioen en vermogen hebben opgebouwd dan oudere Amerikanen. Bijgevolg hebben ze in hun 401(k)-programma's geen dramatische verliezen geleden.⁴ Er zijn jonge mensen die gewoon niet naar hun 401(k)'s gekeken hebben — pensionering is nog zo ver weg. Het is misschien een vorm van ontkenning, maar ook een manier om je niet gek te laten maken.

Deze mensen komen vers van hun opleiding, dragen voor een deel nog geen gezinsverantwoordelijkheid, zijn flexibel en hoeven zich minder zorgen te maken. We hebben het hier over de grote lijn, want op individueel niveau spelen zich natuurlijk wel degelijk drama's af. Wie zo verantwoordelijk is geweest om wél zijn afbetalingen te voldoen, ziet zich nu omringd door leegstaande, geleidelijk verloederende huizen.

De toekomstverwachtingen van Amerikaanse jongeren zijn nu realistischer dan pakweg een jaar geleden. Niet omdat de Amerikaanse droom van zelfverbetering is verdwenen. Niet omdat er geen geloof in vooruitgang meer is. Nee, de toekomstverwachtingen zijn nog steeds zonnig — over het geheel genomen. Maar de crisis heeft er wel voor gezorgd dat mensen de balans opmaken, hun leven aanpassen en hun overwoekerde tuintje van

De Amerikaanse droom is 'alive and kicking', maar het verwachtingspatroon is realistischer dan voorheen

prioriteitsstellingen hebben bijgesnoeid. De droom, de Amerikaanse droom, is 'alive and kicking', maar het verwachtingspatroon is realistischer dan voorheen.

De enthousiaste participatie van jongeren in het afgelopen verkiezingsjaar onderstreept een ander

aspect van de Amerikaanse droom: je moet meedoen om het gewenste resultaat te krijgen. Dat de aantallen zoveel hoger waren heeft te maken met de achter ons liggende Bush-jaren, met de aard van de kandidaten en, mogelijk, met een veranderende trend onder jongeren. Ze zijn actiever geworden, hebben hun optimisme in daden vertaald. Overigens is het de vraag of deze laatste ontwikkeling zo nieuw is. Jongeren waren altijd al actief in de politiek, van George McGovern tot Barack Obama. Alleen waren het sinds 1980 vooral conservatieve, religieus geïnspireerde jongeren die zich lieten horen. Misschien is dat de reden dat ze ons in Europa niet zijn opgevallen of dat we ze genegeerd hebben. Maar wie in de jaren '80 in Washington woonde, kon de zwerm van bleke gezichtjes die met Reagan arriveerde niet ontgaan. Keurige jongens en meisjes, conservatief gekleed en conservatief ingesteld. En vreselijk gemotiveerd. Om precies dezelfde redenen dat de Obama-jongeren vorig jaar zo actief waren. Ze wilden de wereld veranderen.

Zonder het te kunnen aflezen uit peilingen, kun je wel zeggen dat jongeren in het algemeen hoopvol zijn. In zekere zin is het daarom curieus dat president Obama zich in februari gedwongen zag om steeds pessimistischer te worden. Zijn inaugurele rede was al één grote oproep tot realiteitszin; hij gebruikte het woord 'droom' niet één keer (Clinton stopte er in 1993 nog een flink aantal vermeldingen in). Dat hoefde ook niet. Obama belichaamde de Amerikaanse droom. Zijn opdracht was nu om de typisch Amerikaanse 'het komt wel goed'-houding te doorbreken. Binnen twee weken na zijn aantreden moest de man die de hoop van een aantal generaties belichaamt zijn best doen om de mensen bang te maken, in een poging ze te overtuigen van de ernst van de situatie. Dit keer is niet de angst het probleem, zoals zijn grote voorganger Roosevelt het zei, maar het gebrek aan angst. Zo is het altijd wat. Te veel dromers, daar in Amerika.

En waarom ook niet? Het afgelopen jaar lieten Barack Obama, Joe the Plumber en Sarah Palin ieder op zijn eigen wijze zien dat Amerikaanse droom nog steeds geldt. Obama spreekt voor zich als rolmodel voor wat een gewone jongen vermag. Joe the Plumber is het voorbeeld van iemand die door een obscuur misverstand uit de anonimiteit wordt getild en daar optimaal gebruik van maakt. De niet-loodgieter heeft er een boekcontract, een radioshow en een dikke portemonnee aan overgehouden. Een modern Horatio Alger-sprookje, zij het zonder de moralistische context. Sarah Palin, moeder van vijf kinderen, slim maar beperkt in haar carrière door afkomst en plek van geboorte, brak ineens door in de eredivisie van de politiek. Hoewel de scepsis enorm was zou geen Amerikaan haar omhoogvallen afkeuren. Alles kan in Amerika. Vooruitgangsgeloof is onverwoestbaar.

Noten

- 1 Zie de speciale uitgave van CDV over de middenklasse: *Benauwd in het midden* (Zomer 2008).
- 2 Een biografisch artikel over Horatio Alger (1832-1899) is te vinden op <http://www.amerika.nl/reizen/html/america/literatuur/horatioalger.htm>.
- 3 Het in februari gelanceerde plan van president Obama om hypotheekhouders te helpen voorziet onder meer in een herschikking van dergelijke hypotheeken — ervan uitgaande dat mensen hun huis graag houden als ze de rente kunnen blijven opbrengen.
- 4 Een 401(k) staat een Amerikaanse werknemer toe het geld dat opzijgezet wordt voor pensioen buiten de

inkomstenbelasting te houden totdat het wordt opgenomen. De werknemer laat zijn werkgever een deel van zijn loon direct naar de 401(k)-rekening overmaken. In de meest voorkomende variant, *participant-directed plans*, kan de werkgever kiezen uit een aantal varianten om in te sparen. De afgelopen jaren werd vaak gekozen voor beleggingsfondsen. Soms maakten ondernemingen het ook aantrekkelijk om in het eigen bedrijf te beleggen, wat bijvoorbeeld bij Enron of Lehman Brothers tot grote persoonlijke drama's heeft geleid. Hoewel iedereen de term kent, is de oorsprong ervan niet altijd duidelijk: de term verwijst naar sectie 401(k) van de United States Internal Revenue Code.